

Linnés lappska trolltrumma.

En Linnéreliks öde

af

Edgar Reuterskiöld.

Bland de många porträtten af Linné äro de af M. HOFFMAN målade, genom ofta förekommande reproduktioner, allmänt kända. Linné framställes här, som bekant, i helfigur, iförd lappdräkt och i vänstra handen hållande en lappsk troll- eller spåtrumma. Ett af dessa porträtt förvarades i orangeriet på det från Linnés vistelse i Holland kända Hartecamp ända från hans dagar till år 1901, då det på auktion inköptes af sin nuvarande ägare hr F. E. BLAAUW. Ett annat, som på grund af den minutiösa noggrannhet, hvarmed alla detaljer där utförts, har ännu mera värde för oss, äges af en namne och ättling till Linnés mecenat CLIFFORD. Denna noggrannhet framträder särskildt i fråga om lapptrumman; se TYCHO TULLBERG, Linnéporträtt, sid. 17 ff och 91 ff samt plansch II. Det var sålunda en nära liggande uppgift under mitt sedan länge tillbaka pågående arbete med lapptrumorna att söka återfinna detta Linnés exemplar. Efter många försök har detta sent omsider lyckats.

Det är, som känt, ett oblidt öde, som hvilat öfver Linnés vetenskapliga kvarlätenskap. Hans rika naturvetenskapliga samlingar, hans böcker och manuskript, hans omfångsrika korrespondens, allt gick till England. Detta skedde år 1784. Till utlandet gick också hans lappska trolltrumma, det märkligaste etnografiska föremålet i hans samlingar. Den gick dit år — 1883.

Tvåne lapptrummor hörde till den synnerligen värdefulla samling etnografica, som Uppsala Universitet år 1874 skänkte till Vetenskapsakademien, »som», såsom kommittéutlåtandet afslutas, »äger den enda i Sverige befintliga allmänna samling af sådana föremål, och som sannolikt med tacksamhet skulle emottaga denna värderika tillökning». (Konsistorii prot. 30 maj 1874 bil.) Den innehöll också andra synnerligen värdefulla saker, samlade af THUNBERG på hans japanska resa och af SPARRMAN, som deltog i en af COOKS expeditioner. Huru alla dessa saker kommit i Universitetets ägo, har jag ej med visshet kunnat afgöra. Om ej alla, så ha dock de flesta — och säkert en lapptrumma — tillhört den stora samling, som detsamma på tillstyrkan af E. G. GEIJER år 1832 inköpte efter Thunbergs lärjunge botan. demonstrator dr C. P. FORSBERG.¹ Anledningen till, att universitetet gjorde sig af med sin etnografiska samling, var ej, att man underskattade det vetenskapliga värdet ej heller värdet af densamma för undervisningen. Detta framgår tydligt af professorerna SUNDEVALLS och SÄVES samt adjunkten RICHERTS utlåtande till Konsistorium (Prot. d. 18 aug. 1873). Det var den för våra etnografiska samlingar alltid besvärliga platsfrågan, som fick spela hufvudrollen. Man drog sig för kostnaderna att ordna den Linnéanska salen i botaniska huset till förvaringsrum. Och i öfverensstämmelse med kanslerns, HENNING HAMILTONS, antydda önskan öfverlät man samlingen till Vetenskapsakademien, det vill i detta fall säga Riksmuseet.

Detta museum hade då ännu ej någon särskild etnografisk afdelning, utan hithörande föremål föllo under afdelningen för vertebrerade djur. Och intendent för denna var såväl 1874 som 1883 prof. J. W. SMITT. Genom denna gåfva hade Riksmuseet fått två af de tre lapptrummor det, så vidt jag har mig bekant, ägt. De, som nu finnas där, deponerades först år 1901 af Statens Historiska Museum. Man hade dock hvarken i Uppsala eller Stockholm på den tiden en aning om, hvilket oskattbart material för kändedomen om den gamla lappska religionen trummorna äro. Natur-

¹ Carl Peter Forsberg, f. 1793 † 1832 se om honom Ekstrand, Upsala Academies matrikel 1832, s. 21, och Sacklén, Sveriges Läkare Historia, del I, s. 614 ff.

ligtvis visste man än mindre, att en af de båda trummorna haft något samband med Linné, och så bytte man bort dem år 1883.¹ Den ena trumman gick, enligt en anteckning af professor STOLPE, på en omväg öfver Köpenhamn till Trocadéromuseet i Paris, dit gick också den andra, Linnétrumman, såsom byte mot diverse saker från Peru. Så hade man alltså råkat afhända Sverige ännu ett Linnéminne och i utbyte skaffat sig föremål, som icke i något af-

Fig. 1. Linnés lapptrumma.
Trocadéromuseet, Paris.

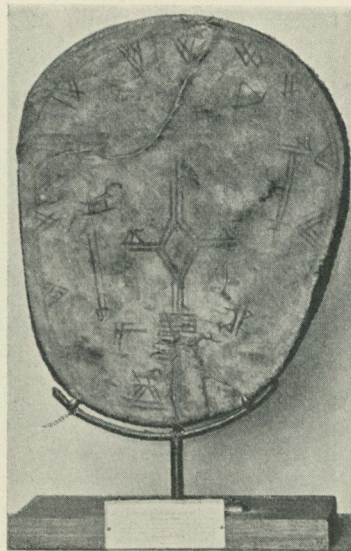

Fig. 2. Linnés lapptrumma.
Trocadéromuseet, Paris.

seende motsvarade ens dess rent etnografiska värde. Ty trumman är, oafsedt att den varit Linnés, af en typ, som gör den fullkomligt unik just från rent etnografisk synpunkt.

Först emellertid några ord om hvarifrån Linné fått sin trumma. Linné nämner öfver hufvud ej trummorna i sin lappska resa, ej ens där han mest ingående talar om lapparnas vidskepelse. Däremot finnes i den bok med pass och rekommendationer m. m., som han hade med sig på denna resa, och hvari han gjort anteckningar om

¹ Den tredje byttes år 1886 till Nordiska Museet.

2—100441.

personer, med hvilka han därvid kom i närmare beröring, ett par rader, som möjligen ge oss upplysning, hvarifrån han erhållit trumman. Denna bok äges numera af Linnean Society i London; jmför om densamma närmare »En rimkrönika om lapparna från början af 1700-talet» i Svenska Landsmålen XVII: 7. Prof. K. B. WIKLUND har gjort en del excerpter ur densamma, som han ställt till mitt förfogande med den stora beredvillighet, hvarmed han under hela mitt arbete med trummorna understödt mig. Bland dessa förekommer en så lydande passus: »Mag. SOLANDER filius hade nog besvär för mig, och äfther lätt ingenting hwar med han mig fägna kunne. Lofwade mig skola skaffa och skänka mig en lapptrumma.» Med den kännedom vi hafva om denne utmärkte och framstående präst och skolman, kunna vi nog också vara förvissade, att Linné verkligen erhöll den utlofvade trumman. Solander var vid denna tid konrektor i Pite och prost öfver Pite och Lule lappmarker, och från dessa lappmarker bör också denna säregna trumtyp vara. Lapptrummorna visa nämligen olika geografiska typer, för hvilka jag i mitt arbete öfver dem kommer att närmare redogöra. För det ändamål, hvarom här är fråga, kan det vara nog att erinra om den indelning OLAUS GRAAN gör i sin beskrifning om lapparna — utgifven af Wiklund i Svenska Landsmålen XVII: 2, 1899 —, då han s. 11 säger »att på lapptrumborne i Kimi och Torneå lappmarker, fast annorledes Figurerna täcknade ähro, än i Pitheå och Luleå lappmarcker skeer». Härtill få vi foga den af en anonym hand sammastädes gjorda anmärkningen (s. 58) att »Största deelen af Lapparne bruka Trumborne uthaf een stoor knyl eller växt uthskurne uthi Skapnadh som een afflångh Skåhl, men Åhsele Lapparne bruka dem af biörek i hopa wekne såsom ett asklåck, dett de sedan på een sijda medh Skin öfverdraga». Nu är det i största allmänhet så, att denna olikhet i trummornas form sammanhänger med olikhet i afbildandet och ordnandet af såväl de mytologiska som de andra mera till det dagliga lifvet hörande figurerna.

På Linnétrumman äro emellertid bilderna i hufvudsak ordnade som på Åseletrummorna, men stommen är af annan typ. Dessutom äro gudafigurerna tecknade på ett skematiskt rätlinigt sätt, som icke

förekommer på någon annan känd trumma. Biexolmai och Gissenolmai (sommars- och vinterväderguden) äro de enda som blifvit något så när individuellt utformade. Åseletrummornas tecken för rengärde och de nordligare trummornas dödsrike ha vid tecknandet på ett egendomligt sätt sammanblandats. Ännu en del andra intressanta egenheter visar på en typblandning, som just i dessa trakter blir lättast begriplig, och som är af stort intresse.

Men den vetenskapliga beskrifningen af trumman har sin plats i det fullständiga etnografiska och historiskt-mytologiska arbete öfver trummorna, med hvars utarbetande jag varit sysselsatt sedan hösten 1908 på grund af det mig redan förut gifna uppdraget att utgifva och tolka de i Riksmuseets Etnografiska afdelning befintliga trummorna. Detta arbete utvidgades då till att omfatta alla kända i in- och utländska samlingar befintliga trummor.

Som sagdt — denna äfven etnografiskt värdefulla Linnéreliek befinner sig för närvarande i Paris. Under mina forskningar efter lapptrummor fick jag genom anteckningar i Riksmuseet kännedom om, att tvänne sådana skulle förvaras i Trocadéromuseet och genom välvilligt tillmötesgående af museets tjänstemän, erhöll jag fotografier af dem. En af dessa visade då just samma trumma, som den på Hoffmans Linnétafla så noggrannt afbildade — den trumma, som år 1874 skänktes af Uppsala Universitet till vårt Riksmuseum, och som år 1883 vandrade vidare på Linnéreliekernas kända väg.